

آشنایی با بسته آموزشی چند مهارتی زبان عربی: «صدی الحیاة»

دکتر مسعود فکری^۱

چکیده

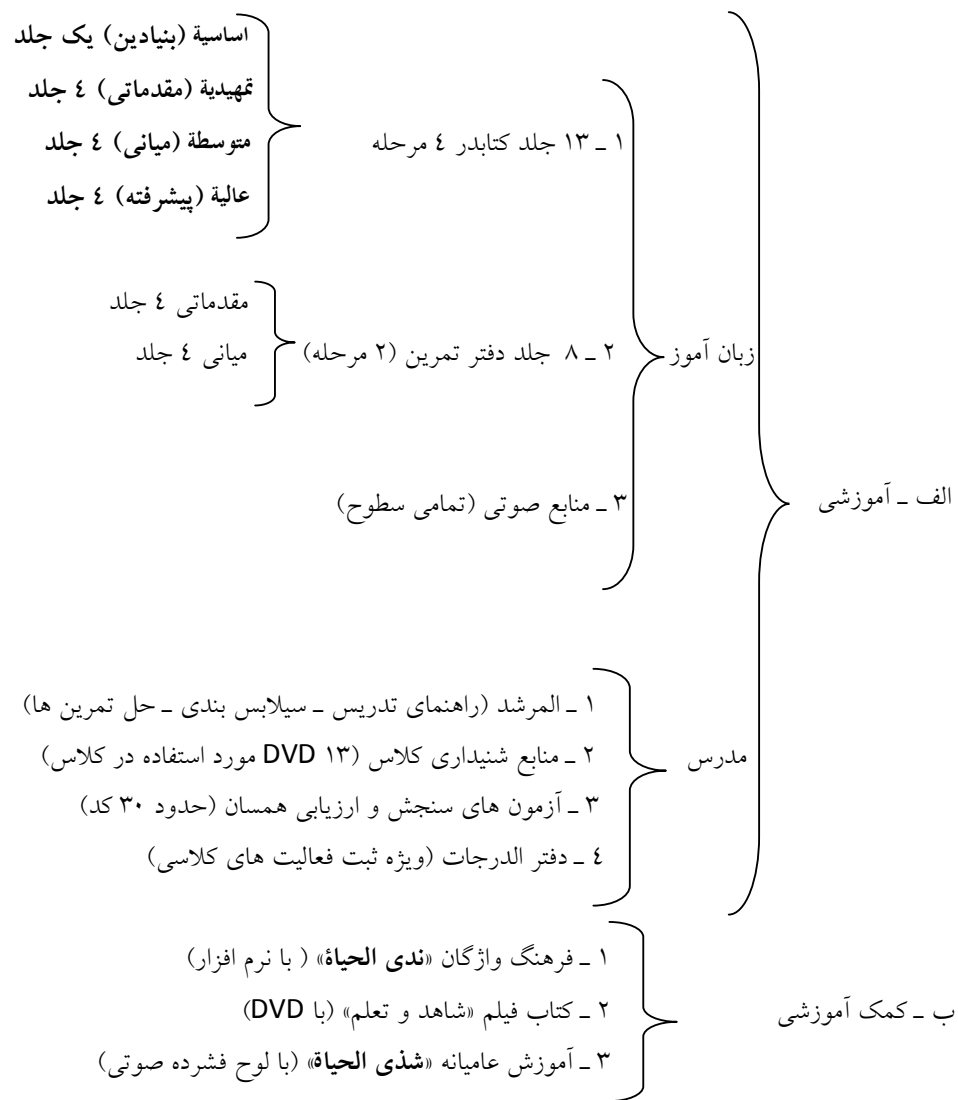
یکی از عوامل مهم پیشرفت در عرصه آموزش، آشنایی با روش ها، منابع و برنامه های آموزشی مرتبط با آن است. بی گمان پژوهشگران، مدرسان و دست اندرکاران امر آموزش زبان، پیوسته نیازمند دستیابی به آخرین تجربه ها در این عرصه و بهره گیری از آن جهت برداشتن گام های بعدی هستند. در کشور ما با وجود تلاش های فراوانی که در عرصه آموزش زبان عربی به صورت فردی و یا سازمان یافته در مراکز علمی، آموزشی و پژوهشی صورت می گیرد، فقدان سامانه مناسب گردآوری اطلاعات این منابع و معرفی شایسته آن، موجب گردیده که در موارد فراوانی علاقه مندان با دست آوردهای آموزشی و پژوهشی همکاران خود آشنا نشوند و از آنها استفاده نکنند.

معرفی بسته های آموزشی گام مناسبی در راستای هدف یاد شده است. در این نوشتار در صدد معرفی بسته ای آموزشی در عرصه زبان عربی هستیم که در سالهای اخیر در کانون زبان ایران، به عنوان قدیمی ترین مرکز آموزش زبان در ایران با قدمت بیش از ۵۰ سال، تولید شده و در مراکز مختلف دانشگاهی، حوزوی و آموزش های آزاد مورد بهره برداری قرار گرفته و به «صدی الحیاة» (پژواک زندگی) موسوم گشته است.

۱. معاون آموزشی کانون زبان ایران و مدیر بخش عربی

۱ - تعریف بسته‌ی آموزشی

در عرصه آموزش زبان بسته آموزشی (teaching pack) به مجموعه‌ی ای گفته می‌شود که برخوردار از تمامی حلقه‌های زنجیره و سازواره فرآیند آموزش باشد. در این بسته لوازم مربوط به آموزش گیرنده از قبیل منابع مکتوب، منابع دیداری - شنیداری و لوازم مربوط به آموزش دهنده همچون روش تدریس، راهنمای حل تمرین‌ها و منابع کلاسی و آزمون‌های سنجش و ارزیابی، به علاوه منابع کمک آموزشی همچون فرهنگ لغات مرتبط با منابع آموزشی قرار می‌گیرد. بر خلاف زبان‌های اروپایی که دارای بسته‌های تعریف شده و منسجمی هستند، در ایران تقریباً برای زبان عربی بسته آموزشی وجود ندارد. تألیف کتاب‌های فاقد منابع تمرینی و یا بدون منابع شنیداری - دیداری و یا فاقد راهنمای معلم در روش تدریس و مانند آن همگی از دلایل چنین مدعایی است. در بسته آموزشی «صدی الحیاة» کوشش شده است که این انسجام و پیوستگی و فراهم آوردن همه اجزاء یک بسته آموزشی زبان لحاظ گردد. در گام نخست این اجزاء را به اختصار معرفی می‌نمائیم:

بخش هایی از این بسته به همراه ویژگی ها و اهداف آن در خلال این نوشتار معرفی خواهد شد.

مجموعه " صدی الحیاة " بیش از آنکه یک منبع آموزشی باشد، دربردارنده روش آموزشی نوینی است که در صدد آموزش ارتباطی زبان عربی است. با آنکه

بخش‌های گوناگون گردآوری شده در این مجموعه مشابهت فراوانی با محتوای بسیاری از منابع آموزشی فراهم آمده در ایران و کشورهای عربی دارد، کوشش شده است تا همین محتوا با بهره‌گیری از تجربه‌های حاصل شده در منابع آموزشی زبان‌های دیگر در مرحله انتقال به زبان آموز، فرایند درست و مؤثرتری را طی کند.

آشنایی و اشراف بر اهداف، یافتن راه‌های ساده انتقال مفاهیم، پدید آوردن فضای مجازی زبان، ایجاد انگیزه و خودجوشی در زبان‌آموزان و امکان سنجش دقیق و مستمر از ویژگی‌های مهم روش تدریس این مجموعه است.

۲ - ویژگی‌های مجموعه

انگیزه اصلی از فراهم آوردن مجموعه **صدی الحیاة** برآوردن نیاز و اشتیاق علاقه‌مندان به فراگیری زبان عربی و پرکردن خلأ منابع آموزشی در عرصه این زبان به ویژه در کشور ایران و در سایر کشورها، حتی در محیط‌های عربی است. منابع و کتاب‌های فراهم آمده در عرصه آموزش زبان عربی در یک نگرش عام به دو دسته تقسیم می‌شوند:

دسته نخست منابعی هستند که برای مخاطبان عرب زبان تدوین شده است و دسته دیگر منابعی است که برای مخاطبان غیر عرب زبان فراهم آمده است. دسته نخست با این پیش‌فرض که آموزش‌گیرنده زبان عربی را می‌داند و در مهارت‌های آن پیشرفت لازم را نموده است، به آموزش بخش‌هایی از زبان در سطح عالی‌تر همچون دستور زبان، آرایه‌های ادبی (علوم بلاغی)، گسترش دامنه واژگان، خواندن و درک متون پیچیده و یا نگارش سطح عالی می‌پردازد. کتاب‌های آموزشی مقاطع تحصیلی دانشگاهی و پیش‌دانشگاه در کشورهای عربی از این دسته‌اند.

این منابع با وجود کارآمدی هایی که برای اهداف آموزشی خود دارد، نمی تواند بسته آموزشی مناسبی برای آموزش مهارت های زبان به ویژه در سطح عمومی و پایه باشد. به همین سبب این کتاب ها با توجه به رویکرد آموزشی شان، در ارزیابی های کارشناسان منابع آموزشی برای مخاطبان ایرانی که نیازمند تقویت مهارت های زبان است، مناسب تشخیص داده نشد.

اما دسته دوم از این منابع که برای مخاطبان غیر عرب زبان تهیه و تدوین شده است نیز خود دارای نقاط ضعف و یا عدم انطباق با ویژگی های آموزشی مورد نیاز مخاطبان ایرانی است. این منابع در یک طبقه بندی کلی به موارد ذیل تقسیم می شود:

۱-۲ - منابع تهیه شده در کشورهای غیر عرب زبان

نظیر بسته های آموزشی زبان عربی که در کشورهای اروپایی و آمریکایی تهیه شده است. این منابع آموزشی با پیش فرض ناآشنایی کامل فراگیرنده با زبان عربی حتی در نگارش و املاء و تلفظ حروف زبان عربی آغاز می شود و بدیهی است که برای فراگیرنده فارسی زبان با وجود حروف مشترک بیست و هشت گانه و تلفظ مشابه در اغلب این حروف و سازه مشابه کلمات در موارد زیادی، جذابیت و کارایی آموزشی نخواهد داشت.

از طرف دیگر بهره گیری از زبان واسطه اروپایی که در همسان سازی آموزشی کاربرد چندانی برای مخاطب فارسی زبان ندارد، بر ناکارآمدی این بسته ها می فزاید.

۲-۲ - منابع تهیه شده در کشورهای عربی

این منابع علاوه بر آنکه اغلب با رویکرد آموزش مخاطبان دسته پیشین تهیه شده است، دارای ضعف‌های جدی در عرصه گرافیک، تصویرسازی، جذابیت‌های بصری و حتی به کارگیری و استفاده از موضوعات مربوط به زبان همگانی در حوزه کاربرد روزمره و عمومی است؛ لذا کتاب‌هایی همچون "أعرف العربية"، "الكتاب الأساسي"، "العربية للحياة"، "العربية للجميع" و "العربية للناشئين" با وجود نقاط مثبت در هر یک از آنها، دارای ضعف‌های محتوایی نظیر بهره‌گیری از مفاهیم و متون حوزه خاص همچون آموزش دانشجویان علوم دینی و مانند آن است که مانع فراگیر بودن آموزش برای همه مخاطبان می‌گردد.

۲-۳ - منابع تهیه شده در ایران

این منابع علاوه بر آنکه برخی اشکال‌های وارد بر دو دسته پیش گفته را ندارد و با فرض اینکه مخاطب فارسی کم و بیش زبان عربی، آواها و رسم الخط و حروف آن را می‌شناسد، تهیه گردیده، اما دارای دو نقص اساسی است: نخست آنکه از یک روش علمی برای آن آموزش زنجیره‌ی زبان پیروی نکرده است، در نتیجه ساخت زبان بر اساس یک مدل به پیش نمی‌رود. به عنوان مثال، سه روش زیر که از رایج‌ترین روش‌های آموزش زبان است، در این کتاب‌ها به صورت دقیق پی‌گیری نمی‌شود:

الف - روش ساختارگرا: (structural)

این روش کوشش می‌کند که با آموزش دستور زبان به ساخت نحوی زبان بپردازد، در این روش هر چند درستی سازه‌های زبان مورد توجه و اهتمام است، اما کاربرد زبان مفعول قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه کاربرد، اصلی‌ترین موضوع در فراگیری مهارت‌های زبانی است، این روش کارآمدی چندانی جز در

تحلیل متون نخواهد داشت. اغلب کتاب های آموزش زبان عربی در ایران بر این اساس تدوین شده اند و پدیدآورندگان آن ارتباط چندانی با واقعیت زبان نداشته اند؛ از این رو جمله ها، مثال ها و حتی متن های تولید شده در این منابع اغلب غیر کاربردی است.

ب - روش تطبیقی یا مقایسه ای: (comprative)

در این روش کوشش شده است با معادل یابی جمله ها و استفاده از روش ترجمه، فراگیران بتوانند زبان دوم را فرا بگیرند. در این روش هر چند بُعد کاربردی مورد ملاحظه قرار می گیرد، اما ورود به زبان دوم از معبر زبان نخست و تفاوت های میان آن دو همواره مشکلاتی از جمله اندیشیدن در فضای زبان مادری و نبودن معادل های مطابق در دو زبان و مانند آن را بر پدید می آورد.

ج - روش ارتباطی: (communicative)

در این روش تلاش می گردد فضای مجازی زبان برای فراگیرنده در آموزش زبان دوم به دور از استفاده از قالب های زبان مادری و با تأکید بر کاربرد واقعی زبان و پرهیز از ساخت های غیر کاربردی و همراهی با عناصر فرهنگی زبان، پدید آید. این روش از کارآمدترین روش های آموزش زبان است که در روش های امروزی، از جمله بسته آموزشی «صدی الحیاة» مورد استفاده قرار گرفته است. حال باید توجه نمود که اغلب پدید آورندگان آثار آموزشی زبان عربی در ایران یا از روش اول و دوم پیروی کرده اند یا اصولاً روشی را که منجر به تحقق هدف آموزشی باشد، پی گیری ننموده اند؛ لذا این نقص اساسی در به کارگیری آثار آنان در عرصه آموزش منجر به عدم موفقیت یا کاهش شدید بازدهی آن می گردد.

از آنجا که اغلب صاحبان این آثار در محیط زبان عربی با آن آشنا نشده‌اند و آشنایی آنان اغلب از طریق منابع آموزشی تألیف شده در ایران بر اساس ویژگی‌های پیش گفته بوده است، خود نیز کمتر توانسته‌اند مخاطبان را با زبان کاربردی ملموس آشنا سازند.

همچنین کاستی‌های بصری و صوتی و عدم توجه به مهارت‌های گوناگون و زنجیره آموزشی زبان را نیز باید به عیوب قبلی این بسته‌های آموزشی افزود. توجه بیشتر به روش‌های دیداری و مکتوب به جای روش‌های شنیداری و صوتی از جمله نقایص و کاستی‌های این بسته‌هاست. تمامی موارد اشاره شده سبب گردید تا تولید بسته آموزشی «صدی الحیاء» در دستور کار قرار گیرد.

در این زمینه چهار گام اساسی قبل از مرحله تدوین برداشته شد:

- ۱ - بررسی منابع آموزشی زبان (به صورت عام) و استخراج دقیق روش ارائه آموزش زبان در آنها بر اساس مدل ارتباطی (communication).
- ۲ - بررسی و گردآوری منابع آموزشی زبان عربی داخل و خارج کشور.
- ۳ - طبقه‌بندی محتوای قابل استفاده از منابع اصلی زبان عربی مطابق با سطوح مقدماتی تا پیشرفته زبان.
- ۴ - تدوین طرح جامع تولید بسته آموزشی.

۳ - تحلیل ساختار کلی مجموعه آموزشی «صدی الحیاء»

در این بسته آموزشی چهار شاخص اساسی مورد توجه قرار گرفته است:

نخست: زنجیره اجزای زبان

در هر زبان زنجیره‌ای از اجزاء مختلف وجود دارد که با تحقق پیوستگی میان آنها زبان پدید می‌آید. این اجزاء عبارتند از:

واژگان، اصطلاحات، تعابیر، جمله های گفتگویی (محوارات)، متن ها، دستور زبان.

این بخش ها ممکن است از نظر اهمیت تقدم و تأخر و یا عرصه ای که از زبان اشغال می کنند، با یکدیگر متفاوت باشند، اما از حیث ضرورت حضور در یک زبان با یکدیگر مشترک هستند.

کوشش شده است که این اجزاء در مجموعه **صدی الحیاة** مورد توجه قرار گیرد.

دوم: مهارت های زبانی

همان گونه که برای پژوهشگران و دست اندرکاران امر آموزش زبان آشکار است ، در زبان چهار مهارت اصلی (شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن) وجود دارد که هر یک نیز دارای اجزای کوچک تر و پیوسته ای هستند. این چهار مهارت با وجود تفاوت در تأثیرگذاری فراگیری زبان و اولویت در تقدم یا تأخر، به در مجموع یادگیری زبان را محقق می سازد.

در مجموعه **"صدی الحیاة"** به این مهارت ها توجه کافی شده است؛ هرچند نسبت و میزان تمرکز بر آنها در مراحل مختلف مقدماتی و میانی و پیشرفته متفاوت است.

سوم : تمرکز بر تمرین و مهارت یابی

چنانچه آموزش را مشتمل بر دو بعد انتقال اطلاعات و پایدار سازی آن اطلاعات بدانیم، نقش بخش دوم که در قالب تمرین و ممارست پدید می آید، به مراتب برجسته تر از بخش نخست است ، بر خلاف آنچه در سایر دانش ها مورد توجه قرار می گیرد که آموزش دهنده می کوشد اطلاعات گسترده تری را در خصوص مسأله یا موضوع آن دانش در اختیار فراگیرنده قرار دهد، در آموزش زبان حجم

اندک اطلاعات زبان با تکرار، تمرین و به کارگیری، در ذهن زبان آموز پایدار می‌شود و به ارتباط و بهره‌گیری او از زبان می‌انجامد؛ از این رو منابع آموزش زبان، بخش فراوانی از محتوای خود را به طراحی تمرین‌ها و آزمون‌های مرتبط اختصاص می‌دهند در مجموعه **صدی الحیاة** این مهم در قالب دفتر تمرین و کار در خانه، علاوه بر تمرین‌های خود کتاب و فعالیت‌های کلاسی مرتبط محقق گردیده است.

طراحی بیش از پنجاه نوع تمرین، با اهداف گوناگون، در بیش از هشت هزار جمله مبتنی بر همین هدف است.

چهارم : روش تواصلی (communicative)

منابع آموزشی زبان باید دارای قابلیت تعامل و ارتباط میان مواد آموزشی و آموزش‌گیرنده و آموزش‌دهنده باشد و به خود فعالی زبان آموز بینجامد. بخش‌های گوناگون اعم از آموزشی و تمرینی باید به گونه‌ای طراحی شود که زبان آموز بتواند با پرداختن به آنها از طرفی پیشرفت فراگیری خود را ارزیابی کند و از طرفی در مقابل ارزیابی‌های مدرس، دریافت خود را عرضه نماید. در روش "خود فعالی" همه بخش‌های یک منبع آموزشی می‌تواند توسط زبان آموز انجام شود؛ به عنوان مثال جمله‌ها را به خاطر بسپارد، با واژگان جمله جدید بسازد، سؤالات شنیداری را پاسخ دهد، متن را به درستی بخواند و آن را تحلیل معنایی و ساختاری کند و همه تمرین‌های طراحی شده پیرامون آنها را حل کند. زبان آموز در مراحل پیشرفته می‌تواند متن بنویسد و به نقد ساختاری و معنایی متن‌های نگارش شده توسط دیگری در قالب تصحیح خطاها بپردازد و مدرس بیشتر نقش هدایت‌کننده و ناظر بر این فعالیت‌ها را داشته باشد.

این شاخص نیز در مجموعه "صدی الحیاة" بصورت اساسی مورد توجه قرار گرفته است.

۴ - اهداف آموزشی

در مجموعه صدی الحیاة اهداف زیر در نظر گرفته شده است که هنگام استفاده از آن باید مورد توجه و ملاحظه استفاده کنندگان اعم از مدرسان و زبان آموزان قرار گیرد:

- ۱ - آموزش زبان عربی بر اساس روش ارتباطی (communicative)
- ۲ - توجه به زنجیره پیوسته اجزاء زبان
- ۳ - افزایش تدریجی گستره واژگان و اصطلاحات و تعابیر
- ۴ - استفاده از ساختارهای پرکاربرد و رایج زبان و پرهیز از ساخت زبان
- ۵ - قابلیت مشابه سازی در بخش مهارت گفتاری
- ۶ - ایجاد جذابیت در برقراری ارتباط برای زبان آموز
- ۷ - پرهیز از پیچیدگی های آموزش
- ۸ - فراهم ساختن عرصه فعالیت زبان آموز
- ۹ - ایجاد تنوع و گوناگونی در موضوعات مرتبط با عرصه استفاده از زبان (علمی - اجتماعی - فرهنگی و ...)
- ۱۰ - اجتناب از آموزش گویش های منطقه ای و تاکید بر زبان استاندارد
- ۱۱ - کوچک ساختن جایگاه دستور زبان و تمرکز بر مهارت های دیگر
- ۱۲ - تاکید بر روش شنیداری به جای روش دیداری در آموزش این مجموعه
- ۱۳ - ارتقاء پیشرفت فراگیری زبان آموز در دو عرصه دانشی و مهارتی زبان
- ۱۴ - افزودن بخش های جانبی برای کاستن از فضای یکنواخت آموزش و فراهم آوردن جذابیت های آموزشی

۱۵ - توجه به آموزش فراگیر زبان عربی، به گونه‌ای که اجزاء مختلف زبان از قبیل واژگان، تعابیر، ساختارهای زبانی متنوع، دستور زبان، درک مطلب از طریق شنیدن و خواندن، نگارش نوشتاری و کاربرد هر یک، در آن لحاظ شده باشد.

۱۶ - استفاده از زبان امروزی با دو انگیزه امکان کاربرد آن در گفتار و نوشتار ایجاد جذابیت جهت برقراری ارتباط روحی فراگیرنده با مواد آموزشی.

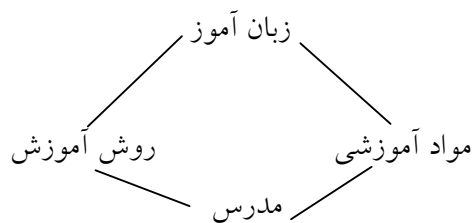
۱۷ - توجه به زبان فصیح به عنوان زبان رسمی در عرضه رسانه‌ها / کتابها / مطبوعات / مذاکرات رسمی و محافل علمی و در عین حال زبان آموزشی معیار و قابل تعلیم در همه مؤسسات رسمی.

۱۸ - توجه همزمان به ساختار زبان و کاربرد آن به عنوان دو اصل مکمل یکدیگر (تلاش برای هماهنگی میان روش، محتوا و شکل).

۱۹ - استفاده از شیوه‌های آموزشی جدید برای تنظیم محتوا و ترتیب اهمیت فراگیری.

۲۰ - آموزش ساده ترین و پرکاربردترین گفتگوها و جمله‌ها و تعابیر کاربردی زبان بر اساس موقعیت های پرتکرار در زندگی روزمره .

اهداف ذکر شده در فرایند آموزشی تدریجی که در ۱۳ ترم آموزشی و در حدود ۵۵۰ ساعت گنجانده شده است، تحقق می یابد. تعامل درست اجزاء چهارگانه زمینه ساز دست یابی به این اهداف است.

۵ - اجزاء مجموعه «صدی الحیاة»

همان گونه که گفته شد، از آنجا که بسته آموزشی "صدی الحیاة" یک بسته کامل آموزشی زبان محسوب می گردد، دارای اجزایی پیوسته است که استفاده کنندگان باید نسبت به ارتباط این اجزاء و بازدهی آن در صورت حفظ انسجام و پیوستگی دقت کافی داشته باشند.

۱ - ۵ - کتاب زبان آموز

اصلی ترین بخش این مجموعه کتاب زبان آموز است که در چهار مقطع با همین نامها آموزش داده می شود :

- اساسیة (پیش نیاز) (یک جلد)

- تمهیدیة (مقدماتی) (۴ جلد)

- متوسطة (میانی) (۴ جلد)

- عالیة (پیشرفته) (۴ جلد)

این کتاب ها در بخش هایی از (به ویژه در دوره پیشرفته) در بردارنده تمرین های مرتبط نیز هست. در این کتاب ها از نظام «وحده» (unit) استفاده شده تا شامل بخش های مختلفی گردد.

۲ - ۵ - دفتر کار (دفتر التطبيقات)

این دفتر کار که همراه با کتاب های دوره مقدماتی و میانی مورد استفاده قرار می گیرد، (در دوره اساسیه و پیشرفته دفتر کار وجود ندارد) مشتمل بر تمرین های گوناگونی است تا سبب پایداری و قدرت تولید زبانی فراگیرنده شود.

۳ - ۵ - منابع شنیداری زبان آموز

هر یک از کتاب‌های اشاره شده منابع صوتی به صورت نوار یا لوح فشرده دارند که بخش‌های ضروری کتاب برای آموزش درست خواندن و یادگیری تلفظ و گویش صحیح در آن گنجانده شده است و از ضروری‌ترین اجزای مجموعه "صدی الحیاة" محسوب می‌شود که از جهت مهارت شنیدن و استاندارد سازی گفتار و گویش دارای اهمیت ویژه‌ای است.

۴ - ۵ - منابع شنیداری کلاس

از آنجا که بخش‌های شنیداری این مجموعه، به ویژه در مقطع میانی و پیشرفته، برای ارزیابی میزان درک شنیداری زبان آموزان است، صرفاً در لوح‌های فشرده کلاسی قرار داده شده است و زبان آموزان تنها تمرین‌های مرتبط را در کتاب خود دارند و پس از ارائه این بخش در کلاس به پاسخ و حل تمرین‌های آن می‌پردازند.

۵ - ۵ - المرشد

کتاب معلم مشتمل بر دو بخش روش تدریس کتاب و حل تمرین هاست. بخش اول که اختصاص به روش تدریس دارد، در صدد یکسان سازی نحوه ارائه بخش‌های مختلف کتاب توسط مدرسان گوناگون و در عین حال، بالا بردن سطح کیفی و بازدهی آموزش برای زبان آموزان است.

در این بخش آنچه مدرس از شیوه تدریس - زمان بندی ارائه مطالب و حل تمرین‌ها و پی‌گیری فعالیت‌های زبان آموزان و ثبت آن را نیاز دارد، به آنها آموزش می‌دهد. همچنین اهداف هر بخش به صورت تفصیلی بازگو شده است تا مدرس بتواند با اجرای درست آن، هدف مورد نظر را تحقق بخشد.

بخش دوم نیز برای آسان سازی تدریس و جلوگیری از اعمال سلیقه و احیاناً خطای مدرسان طراحی شده است. هر چند برخی از تمرین ها نیز با قابلیت حل و انجام باز و به دور از قالب معینی (همچون جمله سازی) طراحی گردیده است.

۶- ۵- کتاب _ فیلم (شاهد و تعلّم)

برای تقویت مهارت شنیدن و فهم شنیداری کتاب _ فیلم کمک آموزشی «شاهد و تعلّم» آماده گردیده است که در مقطع مقدماتی و میانی جزء سرفصل آموزشی قرار گرفته است و در مقطع پیشرفته به عنوان منبع کمک آموزشی مورد استفاده قرار می گیرد.

۷- ۵- آزمون های یکسان سنجش و ارزیابی

برای سطوح سیزده گانه اشاره شده آزمون های پایان ترم با تکیه بر مواد آموزش داده شده در همان سطح، اما به دور از سنجش و ارزیابی محفوظات ، طراحی گردیده که بیشتر بر ارزیابی توان و پیشرفت آموزشی زبان آموزان متمرکز است.

۶- ویژگی های مدرس

همان گونه که در منابع آموزش زبان به تفصیل آمده است، اهداف آموزش زبان از تحقق نسبتی میان چهار رکن آن یعنی آموزش دهنده، آموزش گیرنده، مواد و روش آموزش پدید می آید.

بر اساس این مدل در صورتی که هر یک از اجزاء پیش گفته، در جایگاه درست و شایسته خود قرار گیرند، نسبت بازدهی و کارآمدی آموزش ارتقاء می یابد.

از جمله این ارکان، آموزش دهنده است و از آن جا که مدرس اصلی ترین هماهنگ کننده و به کارگیرنده روش و محتوا و منتقل کننده دانش زبان به فراگیرنده است، نقش برجسته تری نسبت به سایر ارکان دارد. بر همین اساس، چنانچه فاقد ویژگی های ذیل باشد، در کار آموزش زبان عربی به ویژه با اهداف دنبال شده در مجموعه «صدی الحیاء» موفق نخواهد بود. این ویژگی ها را می توان در سه دسته خلاصه نمود که لازم است آموزش دهنده به آنها توجه کافی نموده، آنها را در خود فراهم یا تقویت نماید:

الف - ویژگی های زبانی:

۱. از دانش کافی در بخش های مختلف زبان (واژگان، اصطلاحات، دستور زبان و ...) برخوردار باشد.
۲. از روانی و شیوایی و تسلط کافی در سخن گفتن به این زبان بهره مند باشد.
۳. دیگر مهارت های زبان (شنیدن و فهم از طریق آن، خواندن و تحلیل و فهم متن، نوشتن و نگارش) را به خوبی بداند.
۴. از لحن و آهنگ عربی در سخن گفتن برخوردار بوده، دچار خطای تلفظی نباشد.
۵. فرهنگ عربی را به خوبی بشناسد.
۶. قدرت پاسخگویی به پرسش های عمومی و تا حدی تخصصی مطرح شده از طرف زبان آموزان در حوزه زبان عربی را داشته باشد.

ب - ویژگی های مهارت تدریس:

۱. به روش تدریس و مقررات آموزشی برای دستیابی به اهداف آموزشی کاملاً پایبند باشد.
۲. در عرصه فعالیت آموزشی پویا و انعطاف پذیر بوده، از شیوه خشک و غیر فعال پرهیز کند.
۳. بر جنبه فعالیت گستره عرصه تحرک زبان آموزان به جای محوریت خود تأکید بورزد.
۴. قدرت ساده سازی و انتقال مفاهیم آموزشی و همراهی با زبان آموز در پیشرفت آموزشی را داشته باشد.
۵. به نظم آموزشی و پی گیری فعالیت ها و تکالیف واگذار شده به زبان آموز پایبند باشد.
۶. دارای کلاس پر جنب و جوش و پرتحرکی باشد.
۷. از نوآوری و خلاقیت زبان آموزان در فعالیت های آموزشی استقبال کند.
۸. در زبان آموزان جرأت و اعتماد به نفس آموزشی ایجاد کند.
۹. در صورت بی اطلاعی از ارائه پاسخ های نادرست که منجر به بی اعتمادی زبان آموز می شود، پرهیز نماید.
۱۰. همه زبان آموزان را به یک اندازه در فعالیت های کلاسی سهیم نماید.
۱۱. از راهنمایی و مشاوره آنان دریغ نرزد.
۱۲. مدیریت کلاس از دست او خارج نشود.

ج - ویژگی های شخصیتی:

۱. دارای توان برقراری ارتباط آموزشی و روحی با زبان آموز باشد.

۲. اشتیاق و علاقه مندی خود را به آنچه تدریس می کند، به زبان آموزان بنمایاند.
۳. در زبان آموزان انگیزه فراگیری و پیشرفت ایجاد کند.
۴. اعتماد به نفس و باور به امکان یادگیری را در آنان پدید آورد و تقویت کند.
۵. از سعه صدر کافی برای پاسخ به پرسش ها و تصحیح خطاهای آنان و پذیرش انتقاد برخوردار باشد.
۶. دارای روحیه ای شاداب و سرزنده و در عین حال جدی و منظم باشد.
۷. از تمسخر و تحقیر زبان آموز در کلاس به شدت پرهیز کند و به شخصیت آموزشی زبان آموزان احترام بگذارد.
۸. اجازه تنش و مشاجره های غیر آموزشی به زبان آموزان ندهد.
۹. ظاهری آراسته و متناسب با شأن الگویی مدرس زبان عربی داشته باشد.
۱۰. در جهت تقویت جایگاه دیگر مدرسان و همکاران خود بکوشد.

۷- معرفی اجزاء کتاب زبان آموز :

کتاب "الأساسیة" از ۱۰ وحده* یا واحد درسی تشکیل گردیده است که تقریباً دارای اجزای مشترکی هستند.

الف - در هر وحده ابتدا گفتگویی ارائه شده است و سپس سه محور واژگان جدید، ساختارهای نحوی و تعابیر ارائه شده در این گفتگو به صورت جداگانه برای توجه بیشتر زبان آموزان به فراگیری آنها آورده شده است.

ب - چهار تمرین برای ارزیابی فهم زبان آموزان از این گفتگو در نظر گرفته شده که در محورهای درست و نادرست، پاسخ به پرسش ها، متضادها و مترادف ها دسته بندی شده اند .

دو محور فوق با عنوان «نتحدث» (گفتگو می کنیم) در کتاب قرار گرفته است .

ج - هدف بخش "نمارس" آموزش کاربرد مهم ترین ساختارها و واژگان زبان عربی است. با در نظر گرفتن جای خالی در جملات متعددی این آموزش همراه با تمرین و ممارست انجام می گیرد . این بخش با سه تمرین مهارتی (جایگزینی، دگرگون کردن و پرسش سازی) تکمیل می گردد .

د - بخش بعدی با نام "نتعلم" (می آموزیم) آموزش مفاهیم و اصطلاحات عمومی را پی می گیرد که البته زمینه ای برای فعالیت مشترک زبان آموز و مدرس را در خود فراهم آورده است .

ه - بخش "نلاحظ" (در می یابیم) مهم ترین نکات دستور زبان مرتبط با مکالمه را ارائه می دهد و در عین حال پس از آموزش، فعالیت تمرینی برای زبان آموز را نیز فراهم می سازد .

و - فعال سازی زبان آموز در پنج نوع تمرین در صدد پایدارسازی دریافت زبان آموزان از چگونگی کاربرد و ساخت جملات عربی است که با عنوان "نمارس" (تمرین می کنیم) قرار گرفته است .

ز - بخش "نسمع" (می شنویم) برای تقویت ممارست شنیدن زبان آموزان است که در سطح ساده و ابتدائی ارائه گردیده است.

ح - بخش "ندرس" (فرا می گیریم) با ارائه چهار فعل از فعل های پرکاربرد در قالب جمله های متنوع در صدد آموزش افعال پرکاربرد عربی در ساختارهای گوناگون آن است که علاوه بر آموزش ، زبان آموز را نیز به الگوگیری از آن وامی دارد .

در دوره "اساسیه" بیست گفتگو، حدود هفتصد واژه، یکصد تعبیر، بیست و پنج نکته دستور زبانی، ده بخش شنیداری، چهل فعل پرکاربرد و حدود هفتصد جمله در قالب یکصد تمرین آموزش داده می‌شود.

مرحله مقدماتی مجموعه آموزشی «صدی الحیاة» شامل سطوح ۱ و ۲ و ۳ و ۴ است، که از جهت محتوا و ساختار یکسان هستند. ساختار هر کتاب مشتمل بر سه محور اصلی گفتگو (حوار)، متن (نص)، و قواعد (القواعد الاساسية) در یک واحده می‌باشد که سایر موارد مکمل یا فروع آن محسوب می‌شوند.

۱ - منظور از واحده برگردان واژه unit انگلیسی است که خود شامل بخش‌ها یا درس‌های گوناگونی می‌شود.

در دوره مقدماتی ۳۲ گفتگوی موقعیت محور روزمره مثل پست، بانک، ایستگاه قطار و ... دریافت مهم‌ترین گفتگوها را برای زبان‌آموزان ممکن می‌سازد و به همین تعداد متن ساده و کوتاه برای تقویت مهارت خواندن فراگیران است.

حدود دویست اصطلاح و تعبیر، دوهزار واژه آموزش داده شده، سی و پنج عنوان دستور زبان، حدود هشتصد و پنجاه عنوان تمرین در شش هزار جمله در کتاب و دفتر کار، گام بزرگی برای آشناسازی زبان‌آموزان با زبان عربی محسوب می‌شود.

دوره میانی نیز همچون دوره مقدماتی مشتمل بر چهار ترم آموزشی است که از نظر ساختار و محتوا همسان هستند.

ساختار هر وحده از کتاب به شکل زیر است:

در مرحله میانی نیز زبان آموز بیست و هشت گفتگوی موقعیت محور با سطح غنای واژگان و دشواری ساختاری به همراه حدود هشتصد تعبیر و اصطلاح و

ساختارهای جدید زبان و سه هزار واژه جدید و سی متن طولانی تر برای مهارت خواندن و فهم از طریق خواندن و گسترش دانش واژگانی را فرا می‌گیرد.

در این مقطع همچنان بخش دستور زبان و بخش مستقل شنیدن و فهم شنیداری و ضرب المثل‌ها و فرهنگ تصویری و اطلاعات عمومی، اجزاء آموزشی و کمک آموزشی هستند که زبان آموز را در آشنایی گسترده تر و سطح بالاتری از زبان عربی، یاری می‌دهند.

مقطع آموزشی پیشرفته (المرحلة العالية) همچون دو مقطع پیشین مقدماتی و میانی، دربردارنده چهار سطح آموزشی است که محتوای هر چهار سطح از نظر شکل و ساختار مشترک است.

مواد آموزشی و کمک آموزشی این مرحله به شرح زیر است:

کتاب زبان آموز، نوار یا لوح فشرده صوتی کتاب و امتحانات مشترک.*

در بخش بعدی به شرح هر یک خواهیم پرداخت.

ساختار محتوایی دوره پیشرفته به قرار زیر است:

* در این دوره به جهت تمرکز بیشتر بر روی تمرین‌های دانش و سپری شدن تمرین‌های مهارتی در دوره‌های گذشته دفتر تمرین وجود ندارد.

١ - للقراءة

الصحيح و الخطأ
الاستيعاب و الفهم
شرح الجمل المعقدة
استخراج اهم الافكار

٢ - تحليل النص

المرادفات
المضادات
استخدام التعابير
إملاء الفراغات

٣ - الاستعمال اللغوي

ممارسة المفاهيم و الافكار الواردة في النص
اعداد حوار
تقديم مواضيع حرّة للانشاء و التقديم الشفوي

٤ - التعبير

المفرد و الجمع
تشكيل النصوص
تصحيح الأخطاء

٥ - الفوائد اللغوية

هكذا قالوا (الأمثال)
مع الاعلام (و تمارينها)
في رحاب الادب (الشعر/ زدي معرفة)
وقفة مع القواعد
المراسلة
لنسمع
للتعريب

٦ - الاقسام الجانبية

در این مرحله حوار و یا گفتگو، جای خود را به متن پیچیده‌تر، طولانی‌تر و با تنوع موضوعی بیشتری داده است. این موضوعات در زمینه مسائل اجتماعی، داستانی، سرگذشت، علمی و غیره انتخاب شده است.

تحلیل متن و فراهم آوردن زمینه مقاله نویسی و ارائه شفاهی آن در کلاس، موضوع جدید این مرحله است. بخش جدید زبان رسانه و تمرین‌های آن برای افزایش سطح دانش زبان رسانه‌ای و اصطلاحات آن در عرصه‌های ورزشی، اقتصادی، سیاسی و مانند آن است.

قرار دادن بخش «فی رحاب الأدب» برای آشنایی گذرا و غیر آموزشی با شعر و نظم است. عنوان دیگری که در این مرحله قرار داده شده است، بخش نامه نگاری است که علاوه بر ارائه نمونه‌هایی از نامه‌ها، امکان مشابه سازی را برای زبان آموز فراهم می‌کند. بخش برگردان به عربی یا تعریب که در دو سطح اول به صورت تک جمله و در دو سطح بعدی یک متن است، برای آموزش مهارت ترجمه به زبان آموزان است.

در این دوره حدود پانصد اصطلاح رسانه‌ای، دویست ساختار پرکاربرد، سه هزار واژه جدید در قالب حدود یک صد متن کوتاه و بلند آموزش داده می‌شود.

۸ - آزمون‌های یکسان سنجش و ارزیابی

با توجه به لزوم ارزیابی روند پیشرفت و ارتقاء آموزش فراگیران، آزمون‌هایی با استفاده از شاخص‌های آزمون سازی در زبان‌های دیگر به ویژه زبان انگلیسی در چند نمونه برای هر سطح آموزشی آماده شده است که در پایان هر ترم در تمامی مراکز به عنوان آزمون پایان دوره مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما از آن جا که بر اساس مدل آموزشی کانون زبان و بسیاری از مراکز آموزشی زبان در دیگر کشورها، فعالیت کلاسی سهم بیشتری از پیشرفت آموزشی زبان آموزان را به

خود اختصاص می دهد، این آزمون ها ۴۰٪ ارزیابی دوره آموزشی هر سطح را به خود اختصاص داده و ۶۰٪ دیگر همچنان مربوط به فعالیت کلاسی است که میان مهارت های مختلف و با تفاوت در سطوح، توزیع می گردد. ویژگی اصلی این آزمون ها آن است که بیشتر ناظر به توانش زبان آموزان هستند تا دانش زبانی او.

۹ - اجزاء کمک آموزشی

چون در نظر بوده است که بسته آموزشی صدی الحیاة بتواند تمامی نیاز یک دوره کامل آموزش زبان را برآورده سازد، اجزاء کمک آموزشی ذیل نیز به آن افزوده شده است:

الف - فرهنگ واژگان «ندی الحیاة» (شبنم زندگی)

برای آسان شدن فراگیری معادل های فارسی و مترادف های عربی واژگان به کار رفته در مجموع صدی الحیاة این فرهنگ واژگان با حدود هشت هزار واژه با برخورداری از ویژگی های دیگر فرهنگ ها همچون جمع و مفرد و یا وزن مضارع و متضاد و نیز نشانی نخستین کاربرد آن در کتاب های «صدی الحیاة»، تدوین شده است.

همچنین پیوست نخست آن هشتصد تعبیر پرکاربرد مجموعه صدی الحیاة را در خود جای داده و در پیوست دوم فرهنگ، تصویری برای گسترش دامنه واژگان و اصطلاحات پرکاربرد عربی قرار داده شده است. از ویژگی های این فرهنگ، نرم افزار قابل جستجوی آن بر روی رایانه و تلفن همراه است که در نوع خود نخستین فرهنگ عربی - عربی و فارسی تولید شده در ایران با این کاربری است.

ب - کتاب آموزش عامیانه «شذی الحیاة» (عطر زندگی)

چون زبان عامیانه و گویش های محلی از واقعیت های همه زبانها از جمله زبان عربی است، به جهت آشنا شدن فراگیران با این عرصه نیز مواد آموزشی در قالب کتاب شذی الحیاة برای چهار ترم آموزشی آماده گردیده است.

هدف این مجموعه، صرفاً آشنایی با گویش یا گویش های عربی و نه آموزش آنهاست؛ زیرا این امر جز از طریق ارتباط و زندگی در همان محیط چندان امکان پذیر نیست.

جلد نخست این کتاب مشتمل بر آشنایی با اصول لهجه های عامیانه عربی و لهجه شامی است و جلد دوم آن به آشنایی با لهجه مصری و خلیجی - عراقی اختصاص دارد.

ج - منابع صوتی مجموعه صدی الحیاة

استاندارد سازی تلفظ و نزدیک سازی گویش فراگیران به لهجه استاندارد و فصیح عربی موجب شده است که برای بخش های مختلف گفتگو، متن، واژگان و اصطلاحات و تعابیر مجموعه «صدی الحیاة» منابع صوتی دقیقی با رعایت اصول آواشناسی عربی آماده شود و در اختیار زبان آموز قرار گیرد و استفاده از آن جزء وظایف و فعالیت های تکمیلی او محسوب می شود.

۱۰ - خاتمه:

مجموعه «صدی الحیاة» که بین سالهای ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵ در یک دوره ۳۰ ماهه در کانون زبان ایران به چاپ رسیده است، محصول یک دوره مطالعاتی چهار ساله است که در چاپ های بعدی اصلاحاتی در آن اعمال گردیده و تا کنون از مجموعه مجلدات آن بالغ بر یکصد و هشتاد هزار نسخه در چاپ های دوم تا چهارم به چاپ رسیده و در مراکز دانشگاهی، حوزوی، سازمان ها و مؤسسات

آشنایی با بسته آموزشی چند مهارتی.. «صدی الحیاة» ۲۰۱

آموزشی گوناگون از آن استفاده شده است و از طرف مؤسساتی همچون باطین کویت، دانشگاه دمشق، مؤسسه بورقیبه تونس و ... مورد تقدیر قرار گرفته است.